

उपसा सिंचन योजनेच्या संकल्पनासंबंधी
मार्गदर्शक तत्वे व योजनांचे आराखडे तयार
करणे.

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय, क्रमांक मंसस १०१४/ (प्र.क्र. ३३७/१४)/ मोप्र-१

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक :- ३० सप्टेंबर, २०२०

- वाचा :** १) जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय, क्र. मंसस १०१४/ (प्र.क्र. ३३७/१४)/ मोप्र-१, दि. २०/११/२०१४.
२) जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय क्र. सिंचन २०१५/प्र.क्र. २४/२०१५/जसं(धोरण),
दिनांक १३/०१/२०१७ व १८/०१/२०१७
३) जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय क्र. सिंचन २०१५/प्र.क्र. २४/(भाग-२)/२०१५/जसं(धोरण),
दिनांक ०२/०२/२०१७
४) जलसंपदा विभाग, परिपत्रक क्र. मसंस ०२०८/(८३/२००८)/मोप्र-१, दि. २४/०३/२००८.
५) जलसंपदा विभाग, परिपत्रक क्र. उसियो ०६०९/(३६६/२००९)/मोप्र-१, दि. ०६/०७/२००९.

प्रस्तावना :-

“उपसा सिंचन योजनेच्या संकल्पनासंबंधी मार्गदर्शक तत्वे व योजनांचे आराखडे तयार करणे” या विषयावरील संदर्भ क्र. १ वरील शासन निर्णय मधील परिच्छेद क्र.५ मध्ये उपसा सिंचन योजना संकल्पना संबंधी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. त्यानुसार सर्व प्रकारच्या उपसा सिंचन योजनांच्या मान्यता प्राप्त लाभक्षेत्रासाठी संकल्पित विसर्ग हा सुधारित पेनमन पद्धतीनुसार (१२ दिवस वहन कालावधी व दोन दिवस बंद धरून) येणा-या महत्तम पंधरवाडी पाण्याच्या मागणीवर आधारित विसर्गाच्या ७० टक्के इतका घेण्यात यावा, असे निर्देश आहेत. सदर सूचना हया प्रामुख्याने मुख्य शिर्ष उदा. पंपगृह, उर्ध्वगामी नलिका इ. कामासाठी लागू असून वितरण व्यवस्था ही त्या-त्या वितरिका/ लघुवितरिका इ. वरचे प्रत्यक्ष I.C.A. साठी सिंचन वेळापत्रकानुसारच संकल्पित केल्या जातात.

शासनाने नलिकाद्वारे सिंचन वितरण धोरणाबाबतचा संदर्भ क्र. २ वरील शासन निर्णय निर्गमित केला आहे. तसेच नलिकेद्वारे वितरण प्रणाली धोरणाबाबत मार्गदर्शक सूचना संदर्भ क्र. ३ वरील शासन परिपत्रकान्वये निर्गमित केल्या आहेत. सदर परिपत्रकातील परिच्छेद क्र. ६.० मध्ये “ प्रकल्पीय पीक रचनेनुसार पंधरवड्यातील जास्तीत जास्त पाणी गरज विचारात घेऊन वितरण प्रणालीचे संकल्पन करावे” असे निर्देशित आहे.

तसेच संदर्भ क्र. ४ व ५ वरील शासन परिपत्रकानुसार पंपगृहाची क्षमता Peak Discharge च्या ७०% विसर्गासाठी संकल्पित करण्याच्या सूचना हया वितरण कुंडाच्या खालील पारंपारीक वितरण प्रणाली वापरण्याच्या संदर्भातील असल्यामुळे त्या बंदिस्त नलिका वितरण प्रणालीला लागू करावे किंवा

कसे याबाबत संदिग्धता आहे. ही संदिग्धता दूर करण्यासाठी पारंपारिक वितरण प्रणाली तसेच नलिका वितरण प्रणाली असणा-या उपसा सिंचन योजनांसाठी एकत्रित मार्गदर्शन सूचना निर्गमित करणे शासनाच्या विचाराधीन होते.

शासन निर्णय:

उपरोक्त संदर्भ क्र. ४ व ५ येथील शासन परिपत्रके तसेच संदर्भ क्र. १ येथील शासन निर्णयातील परिच्छेद क्र. ५.० अधिक्रमित करून खालील प्रमाणे सुधारित मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत:

उपसा सिंचन योजना तांत्रिक दृष्ट्या किफायतशीर, सामाजिक दृष्ट्या स्वीकृत व पर्यावरणाच्या दृष्टीने टिकाऊ होण्यासाठी तसेच नियोजन व संकल्पनाबाबत एकसूत्रीपणा येण्यासाठी खालील मार्गदर्शक सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

- क) १२ दिवस वहन कालावधी व ०२ दिवस बंद अशा पध्दतीची खुल्या कालव्याची वितरण व्यवस्था असणा-या उपसा सिंचन योजनांच्या पंपगृहासाठी संकल्पित विसर्ग हा सुधारित पेनमन पध्दतीनुसार येणा-या महत्तम १४ दिवसांच्या पाण्याच्या मागणीवर आधारित विसर्गाच्या ७० टक्के इतका घेण्यात यावा.
- ख) १२ दिवस वहन कालावधी व ०२ दिवस बंद अशा पध्दतीची बंदिस्त नलिका पध्दतीची वितरण व्यवस्था असणा-या उपसा सिंचन योजनांच्या पंपगृहासाठी संकल्पित विसर्ग हा सुधारित पेनमन पध्दतीनुसार येणा-या महत्तम १४ दिवसांच्या पाण्याच्या मागणीवर आधारित विसर्गाच्या ८५ टक्के इतका घेण्यात यावा.
- ग) आवर्तनातील पूर्ण १४ दिवस वहन कालावधी आणि बंदिस्त नलिका पध्दतीची वितरण व्यवस्था असणा-या उपसा सिंचन योजनांच्या पंपगृहासाठी संकल्पित विसर्ग सुधारित पेनमन पध्दतीनुसार येणा-या महत्तम १४ दिवसांच्या पाण्याच्या मागणीवर आधारित विसर्ग एवढा घेण्यात यावा.
- घ) बंदिस्त नलिका पध्दतीची वितरण व्यवस्था असणा-या उपसा सिंचन योजनांमध्ये वितरण प्रणालीची विसर्ग क्षमता पंपगृहाच्या विसर्ग क्षमतेशी सुसंगत असावी.
- च) आवर्तन कालावधी हा १४ दिवस व २४ तास पंपींग असा धरण्यात यावा.
- छ) अतिरिक्त पंपाची तरतूद करण्यात येऊ नये.
- झ) सर्व नियोजनाधीन उपसा सिंचन योजनांचे सर्वसाधारण आराखडे तांत्रिक व्यवहार्यतेच्या दृष्टीने मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेकडून तपासणी झाल्यानंतरच सक्षम स्तरावर मान्यता देण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in वेबसाईटवर प्रसिध्द करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्र. २०२००९३०१६३१४०८७२७ आहे. हे आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेश व नावाने.

(अ.अ.कपोले)

मुख्य अभियंता, (द.व.प्र) व स.स.

प्रत-

- १) मा.मंत्री (जलसंपदा) यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय मंत्रालय मुंबई
- २) मा.राज्यमंत्री (जलसंपदा) यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय मंत्रालय मुंबई
- ३) स्वीय सहायक, प्रधान सचिव(जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) स्वीय सहायक, सचिव(लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) स्वीय सहायक, सचिव(प्रकल्प समन्वय), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) महासंचालक, संकल्पन व संशोधन, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, नाशिक.
- ७) कार्यकारी संचालक, (सर्व)
- ८) स्वीय सहायक,सर्व मुख्य अभियंता व सह सचिव, जलसंपदा विभाग,मंत्रालय, मुंबई
- ९) सर्व मुख्य अभियंता (स्थापत्य), जलसंपदा विभाग,मंत्रालय, मुंबई
- १०) मुख्य अभियंता (यांत्रिकी), जलसंपदा विभाग, नाशिक.
- ११) मुख्य अभियंता (विद्युत), जलसंपदा विभाग, मुंबई
- १२) स्वीय सहायक, सर्व उप सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १३) सर्व अधीक्षक अभियंता, (स्थापत्य, यांत्रिकी व जलविद्युत) जलसंपदा विभाग.
- १४) सर्व अवर सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १५) सर्व कार्यकारी अभियंता (स्थापत्य, यांत्रिकी व जलविद्युत) जलसंपदा विभाग.
- १६) जलसंपदा विभागातील सर्व तांत्रिक अधिकारी व तांत्रिक कार्यासने.

प्रत मोप्र-१ कार्यासन संग्रहार्थ.